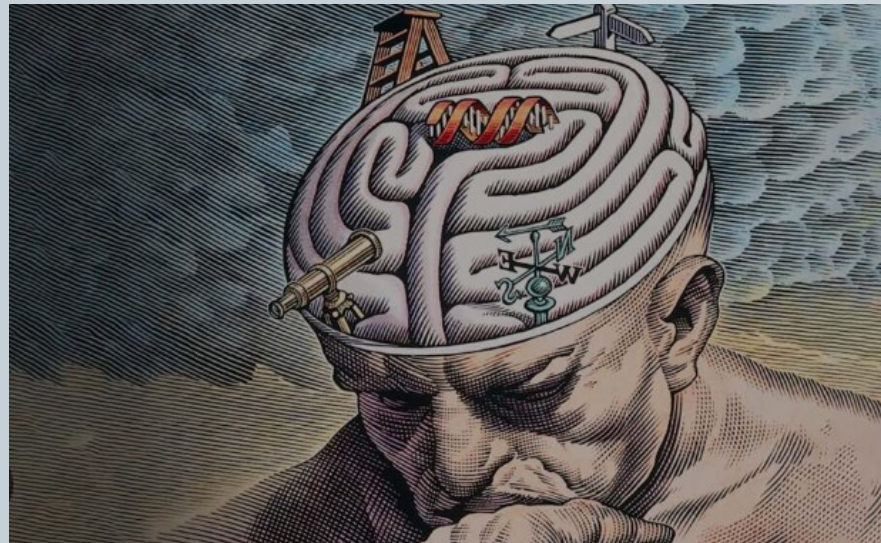

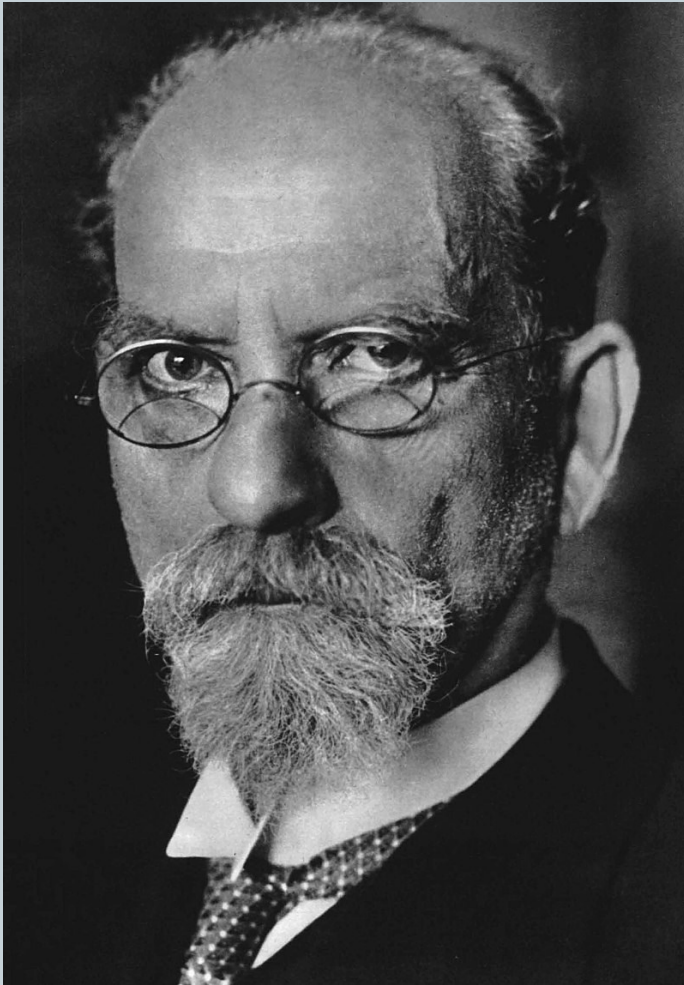
Φαινομενολογία και Αναπαράσταση

EDMUND HUSSERL
MARTIN HEIDEGGER

Edmund Husserl (1859-1938)

- Γερμανός-Αυστριακός φιλόσοφος και μαθηματικός
- **Ιδρυτής της Φαινομενολογίας**
- Καθηγητής φιλοσοφίας στο πανεπιστήμιο του Halle (1887), του Göttingen (1901) του Freiburg (1916).
- Μαθητής του φιλοσόφου και ψυχολόγου Franz Brentano
- Δάσκαλος και φίλος του Martin Heidegger.
- Εκδιώχθηκε από το Freiburg εξαιτίας της εβραϊκής καταγωγής του το 1828 και παραιτήθηκε από την Γερμανική Ακαδημία λίγο αργότερα.
- Πέθανε ύστερα από ασθένεια το 1938.

Το «χάσμα» μεταξύ ανθρώπου και κόσμου

Ιστορική Αναδρομή

Πλάτων (427–347 π.Χ) - Πλατωνικός δυισμός

Διάκριση μεταξύ:

- Αισθητού κόσμου των φαινομένων
- Νοητού κόσμου των αληθινών όντων, των Ιδεών

Αριστοτέλης (384-322 π.Χ) - Εμπειρισμός

- Τα πραγματικά όντα είναι τα αισθητά όντα.
- Οι Ιδέες δεν είναι όντα, είναι έννοιες.

Immanuel Kant (1724-1804) - Υπερβατολογικός Ιδεαλισμός

Διάκριση μεταξύ:

- φαινομενικού κόσμου της πραγματικότητας, όπως τον αντιλαμβάνονται οι αισθήσεις
- πράγματος καθεαυτό

Φιλοσοφικές αντιμετώπισεις

Έχουμε δύο ειδών στρατηγικές γεφύρωσης του χάσματος:

Το χάσμα είναι υπαρκτό, αλλά δύναται να γεφυρωθεί:

1. Το χάσμα βασίζεται και άρα γεφυρώνεται από κάτι, το οποίο έχει χαρακτηριστικά απολύτου ((Fichte: το Εγώ, Hegel: το απόλυτο Πνεύμα)
2. Το χάσμα γεφυρώνεται μέσω της γνώσης. Ο άνθρωπος είναι Υποκείμενο, δηλαδή είναι γνωστικό υποκείμενο : μέσα του συγκροτείται η γνώση (Καντ).

Το χάσμα δεν υπάρχει, οπότε τίποτε δεν χρειάζεται να γεφυρωθεί:

1. Τα πράγματα φανερώνονται στο Υποκείμενο ακριβώς όπως αυτά είναι, χωρίς την διαμεσολάβηση νοητικών παραστάσεων. Φαινόμενα δηλαδή, είναι τα ίδια τα πράγματα (**Φαινομενολογία Husserl**)
2. Ο άνθρωπος δεν είναι Υποκείμενο, Είναι ένα Ον που το Είναι του είναι Κατανοητικό, άρα Ερμηνευτικό, είναι Σχεσιακό, είναι Μεριμνητικό, είναι Εν-τω-κόσμω- Είναι και Συν-Είναι. Άρα ο άνθρωπος βρίσκεται ήδη μέσα σε ένα δίκτυο σχέσεων, μέσα στον πραγματικό κόσμο (**Ερμηνευτική Φαινομενολογία Heidegger**)

Φαινομενολογία

- Νέα φιλοσοφική κατεύθυνση για την προσέγγιση της αλήθειας των πραγμάτων.
- Αυστηρά περιγραφική
- Ετυμολογία > λέγω τα φαινόμενα.
- Φαινόμενο
 - Ένα απείκασμα της αλήθειας (Πλάτων).
 - Μετοχή του ρ: φαίνω = φανερώνω, φέρνω στο φως > Αυτό το οποίο φανερώνεται.
- Λέγω < λόγος
 - Ομιλία
 - Λογική
 - Αιτία
 - Μαθηματική αναλογία
 - Επιστήμη
 - Συμβόλαιο

René Magritte, *La condition humaine* (1935)

Φαινομενολογία – Εμπειρική επιστήμη παράδοξο

- **Συνείδηση** (*bewusstsein*)
 - εμπειρική (*empirisches*) – βίωμα
 - καθαρή (*reines*) – του καθαρού Εγώ
- **Αποβλεπτικότητα** (*intentionalität*)
 - Αναφορά βιώματος (*Erlebnis*) σε αντικείμενο
- **Αίσθημα** (*Empfindung*) : μη αποβλεπτικό βίωμα
- **Ενέργημα** (*Akt*) : αποβλεπτικό βίωμα
 - Πραγματικό περιεχόμενο
 - Αποβλεπτικό περιεχόμενο
- **Υπερβατικές Ουσίες**

Επιστημονική Μεθοδολογία

- **Αναστοχασμός** : υιοθέτηση της φαινομενολογικής στάσης.
- **Ειδητική εποπτεία** : αναζητά τα αναγκαία κοινά γνωρίσματα
- **Ανάλυση**: της δομής των σύνθετων ενεργημάτων - τα διάφορα ενεργήματα «χτίζονται» το ένα πάνω στο άλλο, από άλλα, παλαιότερα.

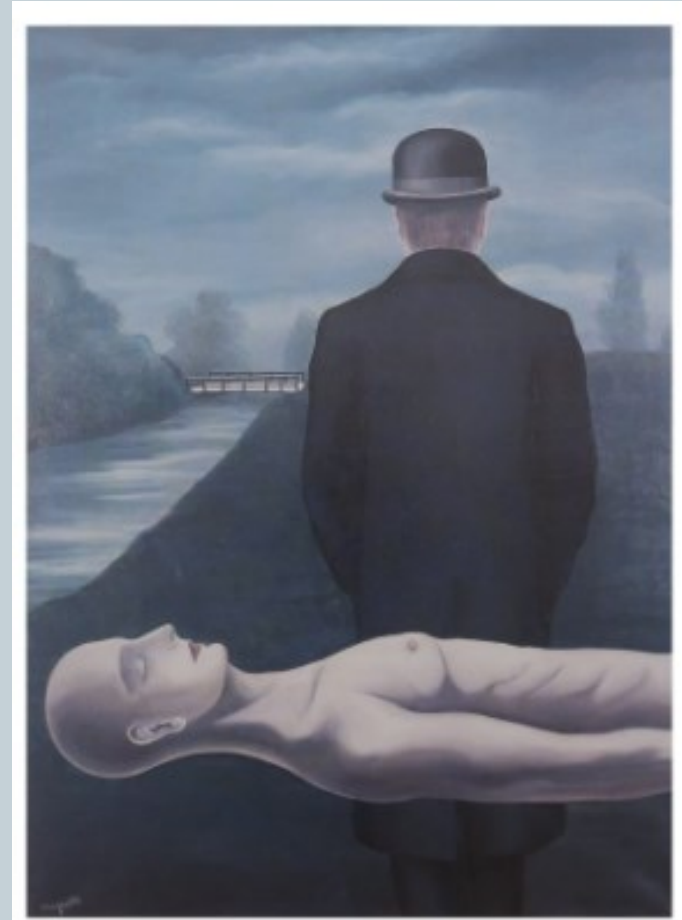

René Magritte, *Les idées claires* (1958)

Συνείδηση

Ένας αποκλεισμένος όρος που επανέρχεται στο φως.

- Για την αναλυτική φιλοσοφία και την φιλοσοφία της επιστήμης, αυτό που λέμε «συνείδηση» δεν υπάρχει. Έχει αντικατασταθεί με τον όρο «qualia» : ποιότητες των νοητικών ενεργημάτων.
- Για τον Husserl: η συνείδηση είναι προϋπόθεση για να είναι ο κόσμος αυτό που είναι. (*Seinsvoraussetzung*)
- Υπάρχει ένας πραγματικός υπερβατικός κόσμος, η εποπτική νοηματική ενότητα του οποίου συμβαίνει μέσα στην συνείδηση του Υποκειμένου.
- Η ίδια η συνείδηση δεν είναι ενδόκοσμη. Άρα, μπορεί να πλαισιώνει την συγκρότηση της ενότητας του κόσμου παραμένοντας ανεξάρτητη.

René Magritte, *The Musings of a Solitary Walker* (1926)

Αποβλεπτικότητα

- Όρος που πρωτοχρησιμοποίησε ο Brentano για τα συναισθήματα. Τα συναισθήματα πάντα αποβλέπουν σε κάτι.
- Ο Husserl επέκτεινε την εμβέλεια της απόβλεψης. Όλα τα νοητικά ενεργήματα, όχι μόνο τα συναισθήματα είναι αποβλεπτικά.
- Νοητικό ενέργημα: κάθε ενέργημα είναι νοητικό ενέργημα. τα συναισθήματα, η κατανόηση, η ερμηνεία, η αντίληψη, η επιθυμία, η πρόθεση, ο πόνος, η ανάγκη... πχ. κάθε φορά που πλένω τα πιάτα ή που οδηγώ αποβλέπω σε κάτι... να πάω κάπου, να βάλω τάξη, να χρησιμοποιήσω ένα φλιτζάνι...

René Magritte, *Personal Values* (1952)

Υπερβατικές Ουσίες – πραγματικότητα

«πίσω στα ίδια τα πράγματα»

Το αποβλεπτικό αντικείμενο:

- είναι υπερβατικό, δηλαδή υπερβαίνει την συνείδηση, βρίσκεται έξω από αυτή .
- Αυτό σημαίνει ότι ενώ της είναι ιδιαίτερα οικείο, εντούτοις **δεν είναι πάντα προφανές**.
- είναι πάντοτε πραγματικό.
- είναι ακριβώς όπως αυτό είναι.
- είναι πάντα ως προς εμένα.

Το αναστοχαστικό αντικείμενο:

- είναι **εμμενές**, δηλαδή βρίσκεται μέσα στην συνείδηση, η συνείδηση το βλέπει.

Πραγματικά είναι:

- Τα πράγματα εκεί έξω, ακριβώς όπως αυτά είναι.
 - Τα αντικείμενα
 - Τα γεγονότα
- Αντικείμενα που θέτει η συνείδηση, ακόμα και όταν δεν βρίσκονται εκεί έξω και μάλιστα ακριβώς όπως αυτά είναι.
 - **της ανάμνησης**
 - της φαντασίας
 - της αναμονής
 - τα ιδεατά αντικείμενα
 - τα αντικείμενα που διαφεύγουν της προσοχής

Ανάμνηση

- Φανερώνεται σε εμένα ένα αντικείμενο (αυτό το ίδιο – όχι μόνο μια εσωτερική εικόνα του) ως παρελθόν, δηλαδή ως κάτι που ήταν μια κάποτε παρόν.
- Το ανακαλώ συνειδητά ή μου επιβάλλεται χωρίς να το ανακαλέσω και επαναβιώνω αποθηκευμένες παλαιότερες αντιλήψεις μαζί με τα αποβλεπτικά τους αντικείμενα.
- Η παρουσία του αντικειμένου συνδυάζεται με απουσία, και μάλιστα με ένα είδος απουσίας που δεν γεφυρώνεται (όπως γεφυρώνεται η απουσία στην περίπτωση της αντίληψης).
- Εισάγεται μια διάκριση ανάμεσα στον εαυτό που ενθυμείται (παρόν) και τον ενθυμούμενο εαυτό (απουσία)
 - Όμως ο εαυτός μου είναι η ενότητα των δύο, άρα δεν μπορώ να απαλλαγώ από την «απουσία» – χρειάζεται να φέρω τα δύο μαζί.

Η φαινομενολογική στάση (phänomenologische Einstellung)

Διαφέρει από την φυσική στάση.

- **Αναστοχασμός:**
 - θεματοποιώ τα αποβλεπτικά αντικείμενα
 - θεματοποιώ τον αποβλεπτικό τους χαρακτήρα
 - θεματοποιώ τον τρόπο με τον οποίο αυτά που δίδονται (φανερώνονται σε εμένα) μέσα στην πραγματικότητα
- **Φαινομενολογική εποχή :**
 - απέχω της επιτέλεσης
 - θέτω εντός παρενθέσεως τους συγκεκριμένους χαρακτήρες της πραγματικότητας
- **Φαινομενολογική αναγωγή:**
 - τα αποτελέσματα της φαινομενολογικής στάσης ανάγονται στο νοητικό και αποκτούν νέο νόημα για εμένα.
 - πειτυχαίνω συστοιχία νόησης –νοήματος
 - τα αντικείμενα ανάγονται στον κόσμο της συγκροτητικής συνείδησης και αλλάζουν τον τρόπο που ενεργώ.

Η δική μας «φαινομενολογική στάση»

Martin Heidegger (1889-1976)

- Γερμανός φιλόσοφος
- **Θεμελιωτής Ερμηνευτικής Φαινομενολογίας -Υπαρξισμού.**
- Σπούδασε θεολογία και σχολαστική φιλοσοφία στο πανεπιστήμιο του [Freiburg](#)
- Κορυφαίος μαθητής του Edmund Husserl και του Heinrich Finke
- Δάσκαλος του Hans Georg Gadamer.
- Καθηγητής στο πανεπιστήμιο του [Marburg](#) (1923)
- Πρύτανης στο [Freiburg](#) (1933)
- Μετά το πέρας του Β' παγκοσμίου πολέμου εκδιώχθηκε από το πανεπιστήμιο με την κατηγορία του υποστηρικτή του ναζιστικού κόμματος.
- Δέχθηκε επιρροές και από τους S. Kirkegaard, W. Dilthey, M. Scheler και F. Nietzsche.

Διάκριση μεταξύ Όντος και Είναι

- Όλα τα όντα φαίνουν 100% πάντα.
- Το κάθε ον έχει το ιδιότυπο Είναι του.
- Το ιδιότυπο Είναι του *Dasein* ονομάζεται Ύπαρξη και έχει τα δικά του ιδιαίτερα χαρακτηριστικά
 - Υπάρχει Κατανοητικά
 - Υπάρχει Σχεσιακά
 - Υπάρχει Μεριμνητικά
 - Υπάρχει με τον τροπο του:
 - ✦ Εν-τω-κόσμω-Είναι
 - ✦ Συν-Είναι
 - ✦ Συμπαρ-Είναι
 - ✦ Όχι-πια-εκεί-Είναι
 - Υπάρχει Αυθεντικά /Αναυθεντικά
- Διανοίγει/Ελευθερώνει τον Εαυτο του προς τα μέσα και προς τα έξω
 - Κατανοητικά – Ερμηνευτικά
 - Ευρεσιακά
- Κατανοητικά τείνει προς την ολοκληρωτική φανέρωση του Είναι των όντων, του Είναι του Εαυτού και του Είναι καθόλου.
- Ευρεσιακά το Είναι μπορεί να του φανερωθεί 100% μέσω ορισμένων διαθέσεων που τον βγάζουν από την «μέθη» του κόσμου και τον φέρουν ενώπιον του Καθατού Είναι.
- Το Είναι ΔΕΝ είναι Ον.

Το πρόβλημα:

- Το Είναι, ενώ είναι το πιο οικείο στο *Dasein*, εντούτοις βιώνεται ως το πιο μακρινό.
- Ενώ είναι το πιο Φωτεινό, εντούτοις για το *Dasein* βιώνεται ως το πιο σκοτεινό – χρειάζεται διάνοιξη.
- Αφού το Είναι δεν είναι ον, άρα είναι μη-Ον, δηλαδή ταυτίζεται με το Μηδέν. Η Ύπαρξη ταυτίζεται με την μη-Ύπαρξη, το Απόλυτο φως με το Απόλυτο σκοτάδι.
- Ο Άνθρωπος που βρίσκεται ενώπιον του μηδενός του Είναι αισθάνεται ταραχή και γι αυτό αποζητά ανακούφιση με τον τρόπο της αποφυγής / κατάπτωσης.
- Κατάπτωση: η μέθη της καθημερινότητας με τις μερίμνες της – η προσκόλληση στις εκάστοτε διαθέσεις που αποβλέπουν πάντα προς τα έξω.
- Υπάρχουν δύο διαθέσεις που αποβλέπουν προς τα μέσα και προσφέρουν την ευκαιρία για αυτό το «ενώπιον»
 - Η αγωνία
 - Η ενοχή
- Το ενώπιον του Καθατού Είναι επιτυγχάνεται και μέσω του ενώπιον του Θάνατου, καθώς, ως η ύστατη δυνατότητα που ολοκληρώνεται, ταυτίζεται με την πρώτη δυνατότητα που διανοίγεται, δηλαδή με την Ζωή. Φιλοσοφία: μελέτη θανάτου.

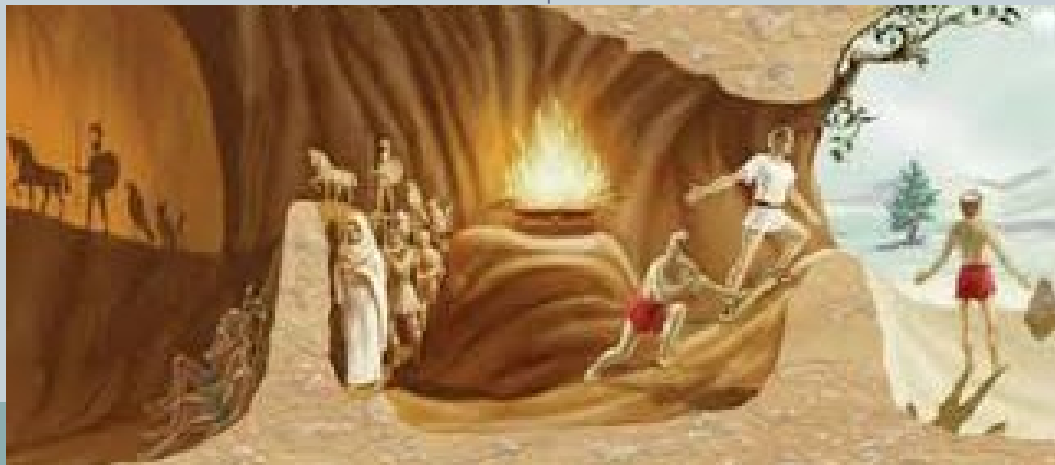
Η Αλήθεια ως μη-Κρυπτότητα (unverborgenheit)

Αλληγορία του Σπηλαιού (Πλάτων)

Οι τέσσερις φάσεις της εξόδου από το Σπήλαιο κατά Heidegger:

1. Οι δεσμώτες βλέπουν ως αληθινές τις σκιές – τα πράγματα που τις προκαλούν παραμένουν κρυφά. **Αν και μέσα στην πλάνη, κάτι φανερώνεται στους δεσμώτες ως αληθινό.**
2. Ημιτελής προσπάθεια απελευθέρωσης: ο πρώην δεσμώτης βγαίνει για πρώτη φορά στο φως, αλλά αυτό είναι εκτυφλωτικό και δεν μπορεί να δει. **Οπότε επιστρέφει με την αίσθηση ότι οι σκιές ήταν αληθέστερες. Επιστέφει όμως διαχωρισμένος (Dasein -> da – sein). Ο δεσμώτης εδώ παραμένει πιστός στις σκιές .Η αλήθεια ως μη- κρυπτότητα επιδέχεται διαβαθμίσεις.**
3. Η επιτυχής απελευθέρωση: Δεν είναι ούτε απλή, ούτε αυθόρμητη διαδικασία, χρειάζεται βία προκειμένου να υποστεί κανείς την δοκιμασία του φωτός. Το βλέμμα θέλει σταδιακή προσαρμογή. **Στο πέρας αυτής της διαδικασίας ο απελεύθερος δεσμώτης θα δει καθαρά τα πράγματα ακριβώς όπως αυτά είναι. Το φως είναι εκείνο που επιτρέπει την διείσδυση στο Είναι – υπάρχουν δηλαδή επίπεδα διαύγειας. Η ουσία του φωτός είναι η διαπερατότητα στο Είναι τον όντων.**
4. Ο απελεύθερος δεσμώτης επιστρέφει στο σπήλαιο προκειμένου να βοηθήσει και τους άλλους δεσμώτες να ελευθερωθούν. **Υπάρχει εδώ μια σχέση φωτός και ελευθερίας. Ελευθερία: η δέσμευση στο φως και ταυτόχρονα η διάνοιξη, η φανέρωση του Είναι στην φωτεινότητα του. Το φως είναι το ίδιο το «φωτίζει» που επιτρέπει στο διανοιγμένο βλέμμα να δει τον τρόπο με τον οποίο το φως διαπερνά τα όντα.**

Η στροφή

- Ο Heidegger σε κάποια στιγμή της ζωής του έκανε αυτό που ονομάστηκε «στροφή».
- Την «στροφή» αυτή προσπάθησε να την αποτυπώσει στα γραπτά του, αλλά, όπως είπε, δεν υπήρχαν λέξεις ικανές να περιγράψουν αυτό που ήθελε να πει. Οπότε έγραφε και έσκιζε.
- Το *Είναι και Χρόνος* έμεινε ημιτελές. Το σύγγραμμα που έχουμε περιγράφει την μεταφυσική του Heidegger, όπως βιώνεται από την πλευρά του όντος. Η στροφή φαίνεται να θέλει να περιγράψει την μεταφυσική αυτή από την πλευρά του Είναι (στροφή).
- Λίγα στοιχεία έχουμε από σημειώσεις φοιτητών, σε διαλέξεις που ο δάσκαλος επιχείρησε να εξηγήσει την στροφή.
- Μια σκέψη που βρίσκεται την *Επιστολή για τον Ανθρωπισμό*, η οποία έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον είναι η ιδέα πως και το Είναι από την πλευρά του επιδιώκει να είναι κρυφό και έκρυψε τον εαυτό του στο απόλυτο φως.
- Δεν έχει σημασία το γιατί το έκανε αυτό, σημασία έχει τι θα κάνουμε εμείς με αυτό ως συνθήκη πραγματικότητας. Μπορούμε:
 - να διανοίγουμε κατανοητικά το Είναι,
 - να αντέξουμε την επίπονη διαδικασία να συνηθίσουν τα μάτια μας στο φώς
 - να αντέξουμε να μείνουμε στο αίσθημα ανοικειότητας ενώπιον του Είναι.
 - Να συναινέσουμε στην πραγματικότητα, όπως ακριβώς αυτή είναι.

Η συναίνεση

Συναίνω:

- Με τα στοιχεία της ερριμμενότητας μου εντω-κόσμω.
- Με το βέβαιο, αναπόφευκτο, μη σχεσιακό και αμεταβίβαστο χαρακτήρα του θανάτου.
- Με τον θάνατο, ως την ύστατη δυνατότητα ολοκλήρωσης, η οποία μου δόθηκε μαζί με την πρώτη δυνατότητα κατά την γέννηση και με διεκδικεί έκτοτε κάθε στιγμή, ως εκείνο το δημιουργικό «μεταξύ» που ονομάζεται Ζωή.
- Με την ζωή ακριβώς όπως μου δόθηκε.
- Με την πραγματικότητα ακριβώς όπως αυτή είναι.

Συναίνω σημαίνει :

- είμαι ελεύθερος να πάρω την πρώτη δυνατότητα , ακριβώς όπως αυτή μου δόθηκε, δηλαδή την ζωή πλήρως.
- παίρνω την ζωή σημαίνει: βουλευτικά επιλέγω και διανοίγω δυνατότητες εντός αυτής της μεγάλης πρώτης δυνατότητας που μου δόθηκε.
- συναίνω σημαίνει ζω αυθεντικά.

Βιβλιογραφία

- Heidegger, M. (1926). *Being and Time* (First English edition 1962 ed.). (J. M. Robinson, Trans.) Oxford, UK: Blackwell Publishers Ltd.
- Heidegger, M. (2008). *Ποιητικά κατοικεί ο άνθρωπος*. (Ι. Αβραμίδου, Μεταφρ.) Αθήνα: Πλέθρον.
- Heidegger, M. (2015). *Σεμινάρια για Ψυχιάτρους και Ψυχοθεραπευτές, τα σεμινάρια στο Τσόλλικον, μέρος Α*. (Δ. Υφαντής, Μεταφρ.) Αθήνα: Ροές.
- Heidegger, M. (2004). *Τι είναι μεταφυσική;*. (Μετάφραση Θανασάς, Παναγιώτης). Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.
- Steiner, G. *Χάιντεγκερ* (Μετάφραση Καραβαντά, Ασημίνα). Αθήνα: εκδόσεις Πατάκη, 2009
- Dastur, Françoise. *Ο Χάιντεγκερ και το ερώτημα του Χρόνου*. Μετάφραση Πάγκαλος Μιχάλης. Εισαγωγή Μαγκίνη, Γκόλφω. Αθήνα: εκδόσεις Πατάκη, 2008.
- Χάιντεγκερ, Μάρτιν. *Τα βασικά προβλήματα της Φαινομενολογίας* (επιλογή κειμένων, μετάφραση Κόντος, Παύλος). Αθήνα: εκδόσεις Γνώση, 1999.
- Sokolowski, Robert. *Εισαγωγή στην Φαινομενολογία* (μετάφραση, σχόλια Κόντος, Παύλος). Πάτρα: εκδόσεις πανεπιστημίου Πατρών, 2003.
- Husserl, Edmund. Φαινομενολογία, Το άρθρο για την εγκυκλοπαίδεια Britannica (εισαγωγή-μετάφραση-σχόλια Θεοδώρου, Πάνος) Αθήνα: εκδόσεις Κριτική, 2005
- Ζάχαβη, Ντάν. *Χούσερλ, Εισαγωγή στην Φαινομενολογία του*. Αθήνα: εκδόσεις Αρμός, 2010
- Τζούμα, Άννα. Ερμηνευτική, από την βεβαιότητα στην υποψία. Αθήνα: εκδόσεις Μεταίχμιο, 2006.
- Πλάτων. *Πολιτεία* (Εισαγ.-μεταφ.-σχ. Σκουτερόπουλος Ν.Μ.). Αθήνα: εκδόσεις Πόλις, 2015.
- Έκανα επίσης χρήση προσωπικών σημειώσεων από τις διαλέξεις των καθηγητών Mark Michalski (“Φαινομενολογία - Ερμηνευτική” και “Heidegger”) και Γιώργου Σαγκριώτη (“Φιλόσοφοι του 19^{ου}-20^{ου} αιώνα”), του τμήματος φιλοσοφίας του πανεπιστημίου Πατρών.